

สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร

องค์ความรู้จากครูช่าง
นายอมร ศรีพจนารถ

: เส้นย่อ

: เส้นฮ่อ

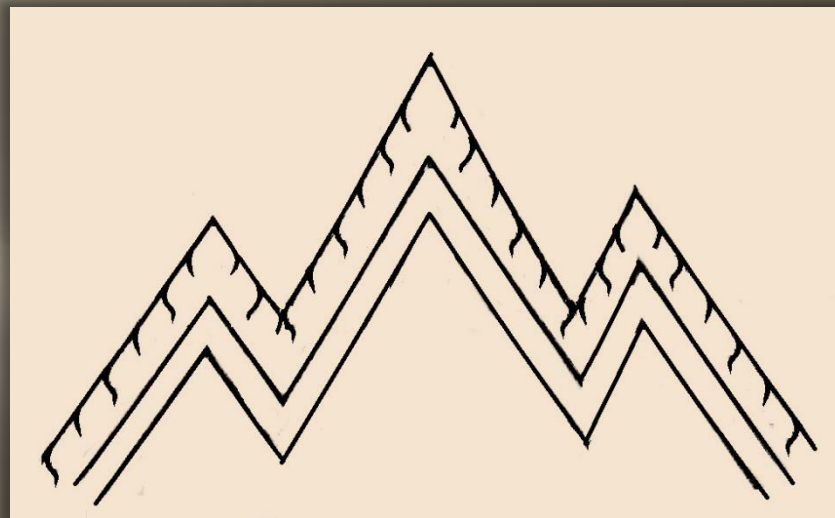
เส้นฮ่อ ตามแนวทางสันนิษฐานน่าจะมาจากลายสะบัดพลั่วของริ้วผ้า ซึ่ง เป็นลายของจีนฮ่อแต่โบราณ ไทยเราอาจได้รับอิทธิพลมาแล้วภายหลังนำมา ดัดแปลงให้เหมาะสมตามแนวทางศิลปะไทยของเราเอง แต่ก็ยังคงสภาพการสะบัด อันเป็นลักษณะของการเคลื่อนไหวของเส้นอยู่ เท่าที่เห็นปรากฏอยู่เกี่ยวกับศิลปะ ไทยมีอยู่หลายอย่าง เช่น ทางจิตรกรรม ประติมากรรม ลายรดน้ำและแกะสลักไม้ เป็นต้น

ทางจิตรกรรม

ก. มีการเขียนเป็นเส้นแบ่งเขตภาพ เช่น ตามฝาผนังจะเขียนภาพเป็นตอน ๆ เขามักจะเขียนเป็นลายส่อกพลั่วส่อบัดเป็นเส้นกั้นแบ่งเขตภาพตอนนั้น ตอนนี้ แต่เส้นแบ่งเขตที่ว่านี้บางทีอาจจะเขียนเป็นลักษณะแบบอื่นก็ได้ เช่น เป็นแบบกระจัง ฟันปลาก็ได้ (ดูภาพประกอบ) บางทีก็เขียนเป็นริ้วส่อบัดเช่นผ้าผูกงอนรถและคันของเครื่องสูง เกรินท้ายราชรถ ช่างเขียนมักเขียนว่า “เส้นสินเทา”

ลายฮ่อริ้วสะบัด

กระจ้งฟันปลา

การใช้ลายฮ่อริ้วสลับเป็นเส้นแบ่งเขตภาพ

ภาพพระพุทธประวัติ ตอนเนมิราชชาดก
จิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ วัดสุวรรณารามราชวรวิหาร กรุงเทพฯ

ที่มาภาพ : วิโชค มุกดามณี และคณะ, ศิลปะรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ - ๘, คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี จัดพิมพ์
เป็นที่ระลึกเนื่องในมหามงคลสมัยฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๓๙, หน้า ๘๕.

การใช้กระจังพื้นปลาเป็นเส้นแบ่งเขตภาพ

ภาพพระพุทธประวัติ พระพุทธเจ้าเสด็จโปรดพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์แล้วเสด็จกลับมนุษยโลก
จิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ วัดทองธรรมชาติวรวิหาร กรุงเทพฯ

ที่มาภาพ : วิโชค มุกดามณี และคณะ, ศิลปะรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ - ๘, คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี จัดพิมพ์
เป็นที่ระลึกเนื่องในมหามงคลสมัยฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๓๙, หน้า ๗๐.

การใช้กระจังพื้นปลาเป็นเส้นแบ่งเขตภาพ

ภาพพระพุทธประวัติ พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากดาวดึงส์
จิตรกรรมฝาผนังในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร กรุงเทพฯ

ที่มาภาพ : วิโชค มุกดามณี และคณะ, ศิลปะรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ - ๘, คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี จัดพิมพ์
เป็นที่ระลึกเนื่องในมหามงคลสมัยฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๓๙, หน้า ๕๑.

การใช้กระจังพื้นปลาเป็นเส้นแบ่งเขตภาพ

ภาพเทวทูตทั้งสี่ การสละอันยิ่งใหญ่ของเจ้าชายสิทธัตถะ และเสด็จออกมหาภิเนษกรรม
จิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ วัดราชสิทธาราม กรุงเทพฯ

ที่มาภาพ : อภิวันท์ อดุลยพิเชษฐ์, จิตรกรรมฝาผนังวัดราชสิทธาราม, กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๕๗, หน้า ๑๐๓.

ข. การเขียนเส้น ๔ สี บนหน้าโขน เพื่อเน้นให้หน้าโขน (พระ นาง ยักษ์ ลิง เเงาะ และสัตว์หิมพานต์) ดูงดงามและมีชีวิตชีวาขึ้น ภาษาช่างว่า “ดูแรงขึ้น” อาจจะหมายความว่าดูเข้มขึ้นหรือดูขึ้น (ถ้าเป็นหน้ายักษ์) ดังนั้นการเขียนเส้นฮ่อที่ว่านี้ท่านกำหนดสีไว้ ๔ สีด้วยกัน คือ มีสีเส้นจี๋ล่างสุด ถัดไปก็เป็นแดงชาติ ถัดไปอีกก็ชมพู บนสุดเป็นสีทอง (ปิดทองเขียนด้วยยางมะเดื่อชุมพร) การเขียนก็เน้นตามหน้าภาพตามแบบที่ปฏิบัติตามกันมาว่าตรงไหนจะเขียนเป็นลักษณะอย่างไร แต่ความสำคัญอยู่ตรงที่ส่วนปลายของเส้นฮ่อที่เป็นที่สุดจะต้องมีเส้นขดคล้ายอุณาโลม แต่เขียนเฉียง ๆ ภาษาช่างเราเรียกว่า “เขียนให้ยอด กอด ๆ กัน” ดังนี้

ลักษณะการกอด

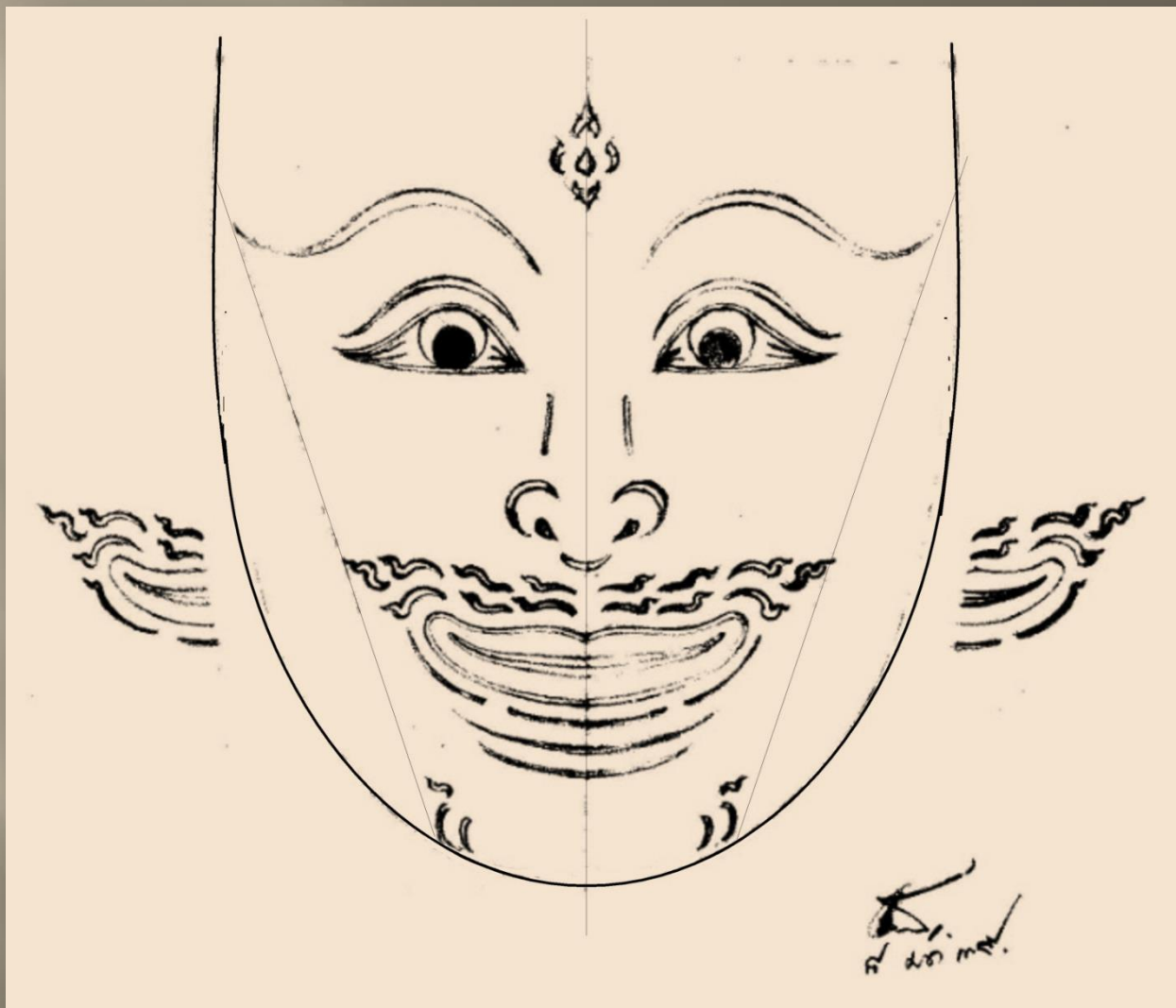
แต่ทั้งนี้ต้องไม่หนีการเขียนอันเป็นแนวทางการเขียนลายกนก คือ จะต้องม
ีลักษณะของตัวเหงากาบ และยอดในที่สุด บางทีก็เป็นลักษณะต้องรักษาทรงหรือโคม
เอาไว้

ปาก

หางตา

แบบร่างการเขียนเส้นหน้าหัวโขนพระ
ภาพลายเส้น โดย นายอมร ศรีพจนารถ

เส้นฮ่อ

การเขียนเส้น ๔ สี บนหน้าจอ

ทางประติมากรรม

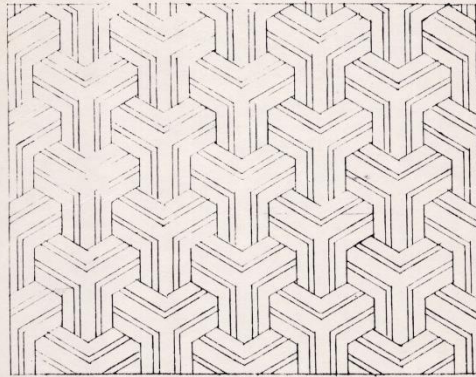
ได้แก่ การปั้นลวดลายริ้วสลับต่าง ๆ จะปรากฏตามหน้าบันจั่วพระ
อุโบสถ

ทางลายรดน้ำ

มีคล้าย ๆ กับการเขียนแบบจิตรกรรมนั่นเอง แต่เป็นสีทองกับพื้นรัก

ทางแกะสลัก

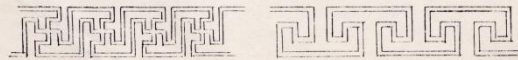
ลักษณะคล้ายทางประติมากรรม แต่ย่อมาปรากฏตามลักษณะของงานตั้งแต่
ขนาดเล็ก ๆ จนกระทั่งของใหญ่

1 ลายกระเบื้องขี้แมงคต (ลายโหลสวข้อ)

2 ลายข้อย

3 ลายสหัสขันธ์

4 ลายประเพณี

ภาพลายเส้น โดย พระเทวาภินิมิตร

หมายเหตุ การเขียนเส้นข้อที่หน้าขอนั้นเพี้ยนไปพ้องเข้ากับการป้ายสีต่าง ๆ ของพวกคนป่าเผ่าต่าง ๆ ตามที่ปรากฏในภาพยนตร์เข้า คงจะมีความมุ่งหมายเดียวกันกระมัง

สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร